

مرکز جهانی علوم اسلامی

جمهوری اسلامی ایران - قم - ۱۳۵۸

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

بررسی آیات نازله در شأن حضرت زهرا علیها السلام از دیدگاه فریقین

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و معارف اسلامی

نگارش: سید زاهد علی رضوی

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد رضا جباری

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین علی خراسانی

۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی
شماره ثبت: ۳۹۰
تاریخ ثبت:

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه به عهده نویسنده می باشد.

□ هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ، بلاشکال است و نشر آن

در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

تقدیم به

جدهام فاطمه زهراع به امیدآن که قطره ای از فضائل حضرت را به قلم آوردم . و به

یوسف گم گشته اش که تعجیل در فرجش را انتظار می کشیم . و به مادر عزیزم که هرگز

نتوانستم او را خدمتی در خورکنم و در لحظات آخر حیاتش نیز از زیاراتش محروم بودم .

تقدیر و تشکر:

پیش از هر چیز بر خود لازم می‌دانم که زحمات و تلاشهای فراوان استاد محترم راهنما حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر جباری حفظه الله تعالی و استاد مشاور حجة الاسلام والمسلمین آقای علی خراسانی حفظه الله تعالی را ارج نهم که با صرف وقت گرانبها و رهنمودها و نکته بینی‌های خویش مرا در تکمیل این رساله یاری کردند. همچنین از تمام مسئولان مربوط اعم از مسولان مرکز جهانی و مسولان گروه قرآن و واحد پایان نامه که همکاری صمیمانه با اینجانب مبذول داشتند تقدیر و تشکر می‌نمایم.

حکیده مطلب

آیات نازله در شان اهل بیت عليهم السلام در قرآن کریم بسیار است به گونه ای که هم شیعیان و هم فرق غیر شیعی در آثار تفسیری خود توجه خاص به این آیات کرده اند. بخش زیادی از این آیات یا به طور خاص و یا در ضمن اهل بیت ع مربوط به حضرت زهرا علیها السلام است. بررسی دیدگاه فریقین در ارتباط با این آیات و جمع بندی و تطبیق این دیدگاه ها یکی از محورهای ضروری در پژوهش قرآنی مربوط به اهل بیت عليهم السلام است. در رساله حاضر تلاش بر آن است که در حد توان به این مهم پرداخته شود.

از آنجا که می توان در یک تقسیم بندی، آیات مربوط به حضرت فاطمه ع را به چهار گونه ملاحظه نمود این رساله نیز در چهار فصل تنظیم شده است.

در برخی از آیات حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به عنوان شان نزول آیه مطرح است و در برخی از آیات هرچند مفهوم آیه منحصر به آن حضرت نیست اما روایات تفسیری فاطمه (سلام الله علیها) را به عنوان مصداق اتم و اکمل برای مفهوم آن آیه معرفی کرده اند در بخشی دیگر از آیات، فاطمه (سلام الله علیها) نه به عنوان شان نزول و نه به عنوان مصداق اکمل، بلکه به مناسبتی نام حضرت ضمن روایتی تفسیری در ذیل آیه آمده است. و بالاخره در برخی آیات نام فاطمه (سلام الله علیها) در ضمن روایتی آمده که بیان گر تاویل، یعنی بطن آیه است یعنی ظاهر آیه معنایی دارد اما در ورای این ظاهر با بهره گیری از روایت معنای دیگری نقل شده که منافی ظاهر نیز نیست.

واژگان کلیدی:

فاطمه - فریقین - شان فاطمه ع در قرآن - قرآن - بطن آیات - تفسیر آیات - روایات تفسیری -

مصداق اکمل و اتم - فاطمه (سلام الله علیها) و شان نزول آیات - فاطمه (سلام الله علیها) و بطن آیات -

فاطمه (سلام الله علیها) و روایات تفسیری

فهرست مطالب

۲	۱- کلیات تحقیق
۲	۱-۱ تبیین مسأله تحقیق
۵	۱-۲ سؤال اصلی تحقیق
۵	۱-۳ سؤالات فرعی تحقیق
۵	۱-۴ فرضیه‌های تحقیق
۶	۱-۵ اهداف تحقیق
۶	۱-۶ روش تحقیق
۶	۱-۷ سابقه و ضرورت انجام تحقیق
۹	۱-۸ مفهوم‌شناسی
۹	۱- فاطمه‌سلام الله علیها
۱۰	۲ آیات
۱۰	۳ فریقین
۱۰	۴ تفسیر
۱۱	۵ تأویل
۱۲	۶ جری و تطبیق
۱۲	۷ شأن و سبب نزول
۱۳	۸ روایات تفسیری
۱۳	۹ مصداق اتم و اکمل

فصل اول: فاطمه زهرا علیها السلام در شان نزول آیات

- ۱-۱ کوثر یا عطاء خیر کثیر به پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۵
- شان نزول ۱۶
- دیدگاه شیعه ۱۶
- جمع بندی ۱۹
- اهل سنت و سوره کوثر ۱۹
- جمع بندی ۲۱
- نتیجه ۲۲
- ۱-۲ فاطمه (ع) و همسر و فرزندان؛ تنها مصادیق اهل بیت (ع) ۲۳
- مراد از اهل چه کسانی است؟ ۲۳
- دیدگاه شیعه ۲۴
- جمع بندی ۲۶
- دیدگاه اهل سنت ۲۷
- ۱-۳ دستور به واگذاری فدک بعنوان حق فاطمه علیها السلام ۲۹
- دیدگاه شیعه ۲۹
- دیدگاه اهل سنت ۳۲
- نتیجه ۳۶
- ۱-۴ محبت اهل بیت: یا اجر رسالت ۳۷
- شان نزول ۳۸
- مراد از واژه القربی چیست؟ ۳۹

۴۰	دیدگاه شیعه درباره واژه القریبی
۴۰	جمع بندی دیدگاه شیعه
۴۱	دیدگاه اهل سنت درباره واژه القریبی
۴۷	جمع بندی
۴۸	دیدگاه مخالف درباره «الآ المودة فی القریبی»
۴۹	نقد بررسی
۵۰	نتیجه
۵۱	۱-۵ آیه مباهله و حضرت زهرا (س)
۵۲	شان نزول
۵۳	دلالت آیه مباهله از دیدگاه شیعه
۵۵	جمع بندی
۵۵	دیدگاه اهل سنت
۵۸	جمع بندی
۵۸	نتیجه
۵۸	شخصیت‌های آسمانی مباهله
۵۹	دیدگاه مخالف
۶۰	نقد و بررسی
۶۱	نتیجه بحث
۶۲	۱-۶ فاطمه (س) و آیه تطهیر
۶۲	شان نزول

- ۶۴ جمع بندی
- ۶۵ دیدگاه اهل سنت
- ۶۶ همسران
- ۶۷ اصحاب کساء و همسران
- ۶۷ ۴ پیامبر (صلی الله علیه و اله وسلم) فاطمه (س) و ائمه (ع)
- ۷۱ آیه تطهیر و شمول آن نسبت به همسران پیامبر اکرم (صلی الله علیه و اله)
- ۷۲ نقد و بررسی
- ۷۳ روایات فریقین در آیه تطهیر را شامل خمسه طیه می دانند
- ۷۵ نتیجه
- ۷۸ ۱-۷ ایثار در حال نیاز
- ۷۹ دیدگاه شیعه
- ۸۳ جمع بندی
- ۸۳ دیدگاه اهل سنت
- ۸۴ جمع بندی
- ۸۵ دیدگاه مخالف
- ۸۶ نقد و بررسی
- ۸۷ جمع بندی
- ۸۹ ۱-۸ ایثار فاطمه زهرا، علی و فرزندان ^{طیبه}
- ۹۱ دیدگاه اهل سنت
- ۹۲ جمع بندی و نتیجه

فصل دوم: فاطمه زهرا عليها السلام مصداق اتم و اکمل آیات

- ۹۴ ۲-۱ خنده و شادی فاطمه (س) در روز قیامت
- ۹۵ ۲-۲ دعا و استغفار فاطمه در تمام شب
- ۹۶ ۲-۳ اهل الذکر؛ فاطمه (س) و فرزندان او
- ۹۸ جمع بندی
- ۱۰۱ ۲-۵ خضوع و خشوع حضرت فاطمه (س) در نماز
- ۱۰۳ ۲-۶ صبر و استقامت حضرت فاطمه (س) در برابر مصائب
- ۱۰۴ ۲-۷ اذیت و آزار فاطمه (س) اذیت و آزار خدا و رسول خدا است»
- ۱۰۶ جمع بندی
- ۱۰۷ ۲-۸ فاطمه عليها السلام مصداق اتم؛ اطمینان قلب پس از یاد خدا
- ۱۰۷ دیدگاه شیعه
- ۱۰۸ دیدگاه اهل سنت
- ۱۰۸ جمع بندی
- ۱۰۹ ۲-۹ فاطمه و فرزندان؛ جانشینان در زمین
- ۱۱۱ نتیجه
- ۱۱۲ ۲-۱۰ نور فاطمه روز قیامت پیشاپیش مؤمنین
- ۱۱۳ نتیجه
- ۱۱۴ ۲-۱۱ فاطمه (س)؛ راستگوترین
- ۱۱۶ نتیجه

فصل سوم: فاطمه زهرا علیها السلام در روایات تفسیری آیات

- ۱۱۹..... ۳-۱ عطاء خداوند برای خوشنودی فاطمه زهرا (س)
- ۱۲۰..... ۳-۲ شیعیان در بهشت؛ در کنار فاطمه زهرا سلام الله علیها
- ۱۲۰..... دیدگاه شیعه
- ۱۲۱..... دیدگاه اهل سنت
- ۱۲۳..... ۳-۳ نقش سبب و نسب فاطمه زهرا (س) در روز قیامت
- ۱۲۴..... ۳-۴ فاطمه (س) و فرزندان؛ چراغ هدایت
- ۱۲۵..... ۳-۵ سفره آسمانی برای فاطمه سلام الله علیها
- ۱۲۷..... دیدگاه اهل سنت
- ۱۲۷..... نتیجه
- ۱۲۸..... ۳-۶ فاطمه برترین زنان عالم
- ۱۲۹..... دیدگاه شیعه
- ۱۲۹..... دیدگاه اهل سنت
- ۱۳۱..... نتیجه
- ۱۳۲..... ۳-۷ انعقاد نطفه فاطمه علیها السلام از میوه بهشتی
- ۱۳۴..... جمع بندی
- ۱۳۵..... ۳-۸ فاطمه پاکترین زنان جهان
- ۱۳۵..... دیدگاه شیعه
- ۱۳۶..... دیدگاه اهل سنت

- ۱۳۶ جمع بندی
- فصل چهارم: فاطمه زهرا عليها السلام در تاویل و بطن آیات
- ۱۳۸ تاویل و بطن
- ۱۳۹ ۴-۱ و «الشفع»؛ فاطمه (سلام الله علیها) و علی (ع)
- ۱۴۰ ۴-۲ درک لیلۃ قدر، یعنی شناخت فاطمه (س)
- ۱۴۱ وجوه تاویل لیلۃ به فاطمه زهرا سلام الله علیها
- ۱۴۲ شب قدر بهتر از هزار ماه است
- ۱۴۴ علل برتر فاطمه عليها السلام بر دیگران
- ۱۴۴ ۱ - محبوبه پیامبر صلى الله عليه وآله وسلم
- ۱۴۴ ۲ اخلاص نیت
- ۱۴۷ نتیجه
- ۱۴۸ ۴-۳ فاطمه (س) منشاء نسل پیامبر (ص)
- ۱۵۰ ۴-۴ پیمان آدم با خدا درباره آل عبا
- ۱۵۱ ۴-۵ اهل بیت عليهم السلام وسیله قرب الهی
- ۱۵۲ ۴-۶ بخشش فاطمه علیها السلام
- ۱۵۳ دیدگاه شیعه:
- ۱۵۳ دیدگاه اهل سنت
- ۱۵۵ ۴-۷ فاطمه سلام الله علیها؛ شجرۃ طیبه
- ۱۵۷ نتیجه

فهرست مطالب

- ۱۵۹..... ۴-۸ فاطمه؛ صراط مستقیم
- ۱۶۰..... ۴-۹ توسل حضرت ابراهیم (ع) به اهل بیت (ع)
- ۱۶۰..... ۱- ذبح فرزند و دستوراتی در زمینه نظافت
- ۱۶۲..... نتیجه
- ۱۶۳..... ۴-۱۰ گواه بودن پیامبر ﷺ بر امت خود و هر امامی بر مردم زمان خود
- ۱۶۳..... دیدگاه شیعه
- ۱۶۳..... دیدگاه اهل سنت
- ۱۶۴..... نتیجه
- ۱۶۵..... ۴-۱۱ فاطمه علیها السلام عابدترین فرد در امت پیامبر صلی الله علیه و اله وسلم
- ۱۶۶..... نتیجه
- ۱۶۷..... ۴-۱۲ حضرت فاطمه زهرا (س)؛ امانت خداوند
- ۱۶۷..... نتیجه
- ۱۶۹..... ۴-۱۳ برتری فاطمه زهرا سلام الله علیها و فرزندان بر سایر مردم
- ۱۷۱..... ۴-۱۴ فاطمه زهرا علیها السلام مشکاة و قلب پیامبر ﷺ
- ۱۷۳..... نتیجه
- ۱۷۴..... ۴-۱۵ فاطمه و علی علیهما السلام دو دریای خروشان عصمت
- ۱۷۴..... دیدگاه شیعه
- ۱۷۶..... دیدگاه اهل سنت
- ۱۷۷..... جمع بندی

خلاصه

۱۷۸	خلاصه و نتیجه
۱۸۹	فهرست کتاب‌های تفسیری و روایی
۱۹۸	فهرست کتاب‌های متفرقه
۲۰۰	نرم افزار

کلیات تحقیق

۱- کلیات تحقیق

۱-۱ تبیین مسأله تحقیق

السلام عليك ايها الصديقة الشهيدة فاطمة الزهراء سيدة نساء العالمين.

از حضرت امام عسکری علیه السلام نقل شده: فرمود:

«نحن حجة الله على خلقه وجدتنا فاطمة حجة الله علينا.»

ما اهل البيت حجت‌های خدایم بر مردم و جده مفاطمه (سلام الله علیها) حجت خدا بر ما از آنجا که می‌دانیم بررسی و جایگاه برگزیدگان معصوم خدا بالخصوص حضرت زهراء سلام الله علیها در قرآن کریم که مستحکم‌ترین مجموعه آموزه‌های دینی است. خود گستره‌ای بس فراگیر دارد و نفعی بسیار عام، پژوهش زیادی در خصوص زندگانی و شخصیت حضرت زهرا (سلام الله علیها) انجام شده، اما در خصوص «آیات نازله در شأن حضرت زهرا (سلام الله علیها) از دیدگاه فریقین» به قدر کافی و لازم عنایت نشده.

شگفت آن که با وجود نزول آیاتی از قرآن کریم در شأن و عظمت و منقبت حضرت زهرا علیها السلام و نیز دستورهای صریح پیامبر به دوستی و پیروی از خاندان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که حضرت فاطمه زهرا علیها السلام بزرگ بانوی آن خاندان به شمار می‌آید، بالین وجود، منافقان، زشت‌ترین و شرم‌آورترین رفتارهای غیر انسانی را

نسبت به حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) روا داشته و باستم‌های بیشماری پس از مدت کوتاه از رحلت رسول‌اکرم صلی الله علیه و اله وسلم به شهادتش رساندند. پس از شهادت نیز در برهه‌های بلندی از تاریخ اسلام دوست داشتن فاطمه زهرا (سلام الله علیها) فاطمی بودن اشخاص و حتی نام از او بردن را گناهی نا بخشودنی و جرمی مستوجب شکنجه و محروم از حقوق اولیه شهروندی و اجتماعی به حساب می‌آوردند.^۱

گرچه بسیاری از دانشمندان اهل سنت فضیلت فاطمه زهرا سلام الله علیها را کتمان کرده‌اند. اما روایات و احادیث در شأن و منزلت آن حضرت آنچنان است که گویا محو همه آنها ممکن نبوده است و در لابلای آثار ایشان باقی مانده است. به عنوان مثال ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه می‌گوید: «رسول خدا بسیار بیشتر از آنچه مردم گمان می‌کنند فاطمه را گرامی می‌داشت، بیشتر از آنچه که مردان به دخترانشان اکرام می‌کنند. تا آنجا که از حد دوست داشتن پدران فرزندان گذشت و در محضر عام و خاص نه یکبار بلکه چندین بار و نه یک جا بلکه در جاهای مختلف فرمودند: همانا فاطمه سرور زنان عالمیان است و همانا او همتای مریم دختر عمران است او همانا او زمانی که از موقف محشر عبور می‌کند یک منادی ندا می‌زند. ای اهل محشر! دیده هاتان را فروکاهید که فاطمه (سلام الله علیها) دختر محمد (صلی الله علیه و اله وسلم) عبور می‌کند.^۲

و عایشه در وصفش می‌گوید: هیچ زنی را در هیئت ظاهری و حُسن سیرت و هدایت و

^۱ بحار انوار ج ۴۶، ص ۲۷۵-۲۷۴، موسسه الوفا بیروت

^۲ ابن ابی الحدید شرح نهج البلاغه ج ۹ ص ۱۹۲

قیام و قعود، مانند فاطمه دختر پیامبر (صلی الله علیه واله وسلم) شبیه به حضرتش ندیدم. علاقه پیامبر (صلی الله علیه واله وسلم) به او آن چنان بود که هرگاه بر رسول خدا (صلی الله علیه واله وسلم) وارد می شد آن حضرت بلافاصله از جای بر می خاست و رخسارش را می بوسید و او را در جای خویش می نشاند. و نیز هرگاه رسول خدا (صلی الله علیه واله وسلم) به خانه فاطمه (سلام الله علیها) وارد می شد، فاطمه (سلام الله علیها) از جای بر می خاست و آن حضرت را می بوسید و پیامبر را به جای خویش می نشاند.

احادیث پیامبر اکرم (صلی الله علیه واله وسلم) و دیگر معصومان (علیهم السلام) در فضایل و معرفی جایگاه بلند حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) در درگاه الهی آنقدر گسترده است که تنها فهرست کردن آنها به صفحات نیازمند است.

مسأله این تحقیق تبیین آیات نازل در شأن حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) از دیدگاه فریقین است. حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) به یقین شگفت انگیزترین و استثنایی ترین شخصیت تاریخ بشریت است. ایشان در میان اهل بیت (علیهم السلام) جایگاه و اهمیت خاص دارد. منزلت حضرت زهرا (سلام الله علیها) در پیش گاه خداوند نیز در بسیاری از آیات قرآن و سخنان پیامبر اکرم (صلی الله علیه واله وسلم) و ائمه اطهار (علیهم السلام) منعکس شده است. بعضی از آیات قرآن در خصوص شخصیت خود حضرت زهرا سلام الله علیها نازل گردیده، و برخی در شان اهل بیت (علیهم السلام) که فاطمه (سلام الله علیها) نیز به یقین آنان است. بدین جهت بررسی این آیات از منظر

فریقین و نگاه تطبیقی به این دیدگاه‌ها رسالت اصلی پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد.

۱-۲ سؤال اصلی تحقیق

آیات نازله در شأن حضرت زهرا (سلام الله علیها) از دیدگاه فریقین کدامند و چگونه دلالتی دارند؟

۱-۳ سؤالات فرعی تحقیق

۱- آیاتی که شأن نزول آنها مختص به حضرت زهرا (سلام الله علیها) است کدامند؟ (اعم از آیات مورد اختلاف و اتفاق نظر فریقین)

۲- آیات نازله در شأن اهل البیت ع که حضرت زهرا را نیز شامل می‌شود کدامند؟

۳- آیاتی که حضرت زهرا (سلام الله علیها) به عنوان مصدق اتم و اکمل برای مفهوم آن آیات معرفی شده است کدام اند؟

۴ آیاتی که حضرت زهرا (سلام الله علیها) در روایات تفسیری مربوط به آن آیات نام برده شده است کدام اند؟

۵ آیاتی که فاطمه (سلام الله علیها) به عنوان بطن یا تاویل آنها مطرح است کدامند؟

۱-۴ فرضیه‌های تحقیق

در قرآن کریم آیاتی که درباره حضرت زهرا (سلام الله علیها) نازل شده اند چند گونه اند: برخی از آنها ایاتی هستند که مختص به خود حضرت می‌باشد، و برخی دیگر آیاتی که در شأن اهل البیت نازل شده و حضرت زهرا را نیز شامل می‌شوند.

از نگاه دیگر برخی از آیات مربوط به حضرت زهرا دارای شأن نزول مرتبط با آن